

РІВЕНЬ ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ГРОШІ, ПОТРЕБИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Постановка проблеми. Якість життя виступає складним, багатокомпонентним явищем, що залежить як від об'єктивних факторів, так і від різноманітних суб'єктивних факторів. Дуже важливою складовою задоволеності життям є політика держави щодо створення середовища, яке надає людям можливість прожити довге, здорове і творче життя. Сучасні реалії такі, що величезна кількість людей в нашій країні не може дозволити собі жити так, як їм би хотілось. Статистика з року в рік показує нам недосконалість України щодо зарплатні та відповідно задоволеності людей їх власним життям. У чому справа і чому наші цифри в статистиці нижче, де вони повинні бути вищими, дасть нам зрозуміти глибокий аналіз, вивчення статей з цього приводу, а також порівняння з життям людей країн ЄС.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідженню теоретичних положень якості життя приділяється значна увага у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, зокрема такими науковцями, серед яких: Дж. Муллінз, С. Сірджі, В. Горбатов, О. Грішнова, М. Кизим, А. Колот, Е. Лібанова, Н. Лук'янченко, Л. Шаульська та ін. Вони досліджували тенденції та специфіку якості життя в Україні й обґрунтовували напрями її покращення. Дослідженню категорії якості життя населення та проблем її оцінки присвячено наукові праці таких відомих вчених, як В. Геєць, С. Пирожков, Л. Шевченко, В. Мандибура.

Мета статті. Метою даної статті є визначення рівня та якості життя населення України у порівнянні з країнами ЄС за допомогою аналізу заробітної плати, споживчого кошику, прожиткового мінімуму та можливостями населення загалом.

Вклад основного матеріалу. Існуючі трактування та визначення самого поняття "якість життя" дуже неоднозначні і, зважаючи на великий інтерес дослідників до цієї проблематики, залишаються дискусійними. Наприклад, Дж. Ван Гіг, відомий американський соціолог, розуміє під якістю життя населення максимально широкий спектр умов для відчуття благополуччя, саме це трактування можна вважати класичним.

На формування рівня та якості життя населення впливає велика кількість факторів, серед яких виділяють родинні, особистісні та зовнішні чинники. Серед зовнішніх виокремлюються: соціально-економічна та політична ситуація в країні, стан і тенденції розвитку національної економіки, кон'юнктура ринку та ін.

Оцінка якості життя населення потребує використання системи відповідних показників з метою зіставлення та можливості прийняття і впровадження адекватних заходів щодо підвищення якості життя. Так, Організація Об'єднаних Націй вважає недоцільним використання єдиного інтегрального показника оцінки рівня життя, однак, з метою міжнародного зіставлення рівня життя рекомендує використовувати так званий індекс людського розвитку, що включає три інтегральних індикатори: національний доход на душу населення, тривалість життя, освіта.

За підсумками 2020 року в рейтингу якості життя Україна опинилася на 63 позиції з 163 [5, с.1]. У ньому, на місцях поряд з Україною виявилися Індія, Панама, Ліван, Колумбія, Бразилія, Марокко, Пакистан, Китай, Росія, Таїланд, Гонконг.

Укладачі рейтингу оцінили дуже низький індекс купівельної спроможності українців та високий індекс забруднення довкілля. Якщо спиратися на рейтинг по містах України, то найвищий рівень життя у Львові, далі йдуть Харків, Київ, Одеса та Дніпро.

Перше місце в рейтингу якості життя за 2020 рік посіла Норвегія [5, с.1]. У першу п'ятірку також увійшли Швейцарія, Фінляндія, Австралія та Нідерланди. Аутсайдерами рейтингу є Сомалі, Еритрея, Чад і ЦАР.

Протягом 2020 року мінімальна заробітна плата (МЗП) в Україні збільшувалась 2 рази: до 4723 грн. (з 1 січня), та до 5000 грн. (з 1 вересня). З 1 січня 2021 року вона зросла ще на 1000 грн., і зараз становить 6000 грн.

Збільшення суми із 4723 грн. до 6000 грн. (на 1277 грн. або 27%) протягом року дозволило Україні очолити світовий рейтинг зростання МЗП, випередивши такі країни як Туреччина (зростання на 21,6%), Албанія (15,4%), Латвія (14,2%) та Аргентина (13,8%)[4, с.1]. Але до рівня європейських країн, на жаль, нашої мінімальній заробітній платі ще зростати і зростати. Давайте розглянемо конкретні цифри (рис.1).

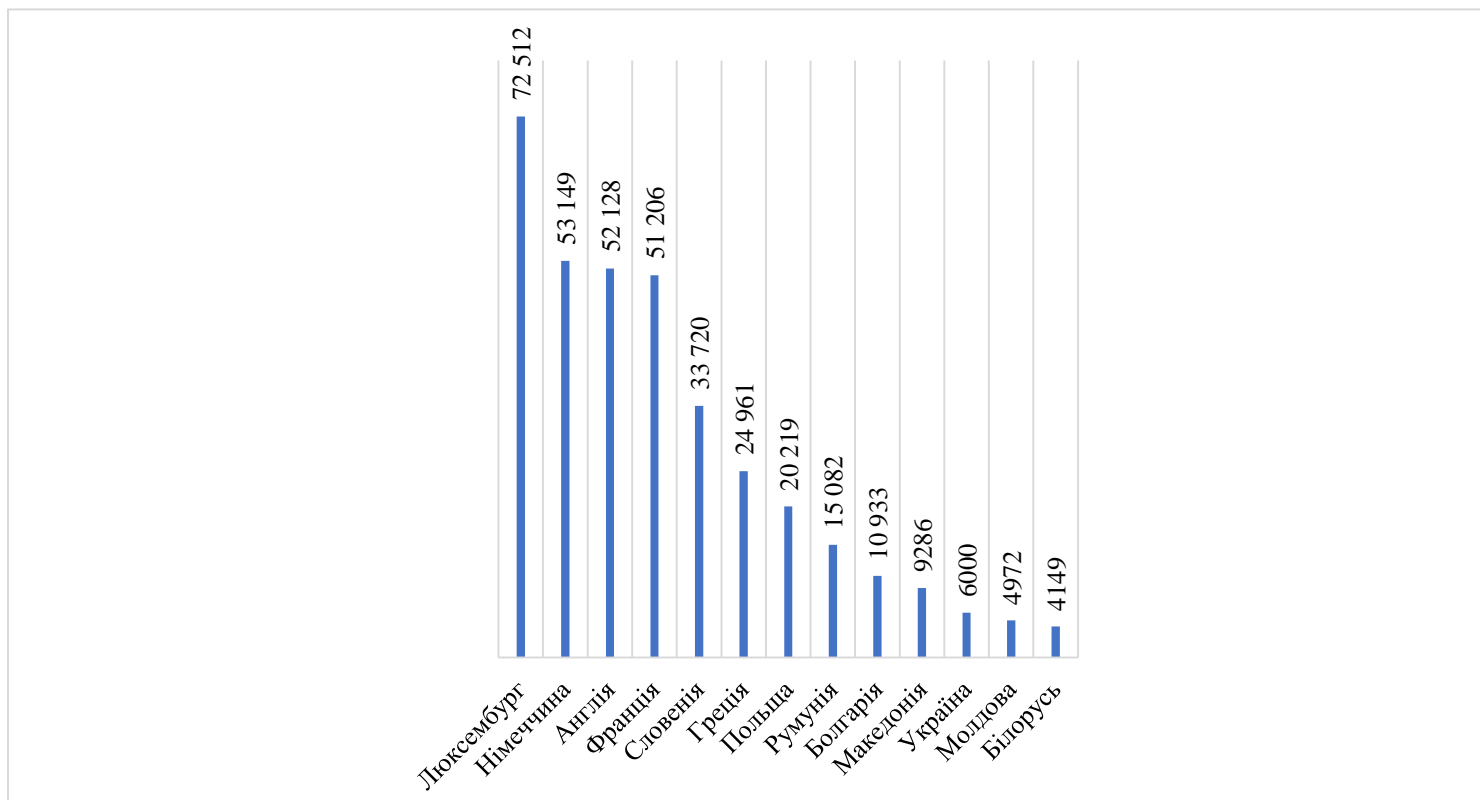

Рис.1. Розмір мінімальної зарплати в європейських країнах в грн., станом на 01.01.2021 р.

Користуючись даними Статистичного відомства Євросоюзу (Євростат) та іншими відкритими джерелами, був складений рейтинг мінімальних європейських зарплат на 1 січня 2021 року. Зазначимо, що в деяких країнах, таких як Данія, Італія, Кіпр, Австрія, Монако, Фінляндія, Швеція, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія, поняття МЗП не закладено законодавством, тому переважно рейтингу вони не зафіксовані.

Розмір МЗП переведений з європейської валюти на гривні за курсом НБУ на 25 березня 2021 року (1 євро - 32,93 грн). Як бачимо із рис. 1, наша МЗП третя з кінця. Гірша ситуація лише у Молдові та Білорусі.

Сподіватимемося, що ще не раз очолимо світовий рейтинг зростання МЗП і врешті-решт досягнемо того європейського рівня зарплат. При цьому й за своєю купівельною спроможністю мінімальна зарплата у пострадянських країнах явно значно програє МЗП у Євросоюзі. Візьмемо, наприклад, такий «еталонний» у сфері економіки продукт, як стандартний бургер Біг-Мак із McDonald's. Так ось, знаючи його вартість у різних країнах, неважко підрахувати, що на січень 2021 року в Німеччині тамтешня «мінімалка» (до оподаткування) була еквівалентна вартості 380 Біг-Маків, у Польщі – 214, у Чехії – 171 го, в Україні – 97-ми, у Білорусі – 77-ми та Молдові – 59-ти.

Людині потрібно щось їсти, лікуватися, якимось розважатися. Ці можливості на одну людину визначає споживчий кошик, він у свою чергу, обчислюється державою.

Споживчий кошик – це орієнтовний асортимент (набір) товарів та послуг, який необхідний для збереження здоров'я людини та забезпечення її життєдіяльності. Від вартості споживчого кошика залежать мінімальна заробітна плата та пенсія, обсяг соціальної допомоги, формування бюджету України та місцевих бюджетів. Фрагмент споживчого кошика українця наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Фрагмент споживчого кошика українця

Продукти харчування	Промислові товари	Медикаменти
Хліб пшеничний (51,1 кг на рік), хліб житній (28 кг), борошно (7,9 кг), макаронні вироби (4 кг), понад 15 кг різних круп, картопля (93) ,7 кг), капуста (21,9 кг), помідори (21,9 кг) та інші овочі, у тому числі солоні, консервовані та сезонні (понад 50 кг), фрукти (понад 60 кг), соки (55 л), цукор (23 кг), мед (1,1 кг), кондитерські вироби (6,1 кг), соняшникова олія (5,1 л), яйця (365 штук), молочні продукти (понад 200 кг), м'ясо та м'ясні продукти (більше 60 кг, включаючи 1,5 кг сала і стільки ж балика), риби не більше 20 кг, лише одна 100-грамова пачка чаю, какао (365 г), сіть (3,3 кг) та упаковка лаврового листа.	Упаковка туалетного мила, господарського мила – 250 г, прального порошку – 500 г, шампуню – 250 г, упаковка крему для взуття, тюбик зубної пасти, одна зубна щітка, флакон одеколону, один гребінець та рулон туалетного паперу.	Вата, бинт, валідол (10 таблеток), що заспокоюють в асортименті, парацетамол (10 таблеток), стільки ж анальгіну, дотаверину та активованого вугілля. <i>В аптеці на рік ще є</i> запас йоду, зеленки, пластиру, термометр джгут.

Український споживчий кошик виглядає сумно та досить аскетично, якщо розбити ці норми на дні, вийде досить серйозна картина жорсткої економії [3,с.1].

Робимо висновок, що продовольчий кошик складається з таких наборів: продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціальних і демографічних груп населення. Вміст споживчого кошика середнього українця регулюється Постановою Кабінету Міністрів України № 780 від 11.10. 2016 р. Слід зазначити, що, згідно з законодавством України, він має переглядатись кожні 5 років, адже змінюються ціни, економічна ситуація і загалом смаки споживачів. Але в реальності для українців він не змінювався починаючи з 2000 року.

Виходячи з цих показників у кожній країні розраховується свій склад споживчого кошика. В Україні розрахунки норм на рік проводяться окремо для дітей, людей працездатного віку, а також людей з інвалідністю та пенсіонерів.

У західних країнах Європи споживчий кошик України, мабуть, викликав би сміх і сльози одночасно. У Франції склад кошика – показник нормального рівня життя, який щорічно змінюється.

Споживчий кошик німця наповнюється відповідно до смаків та уподобань жителів Німеччини. При цьому враховуються інтереси різних соціальних груп: великих сімей з дітьми, одиноких матерів, пенсіонерів, дітей, табл.2.

Таблиця 2

Фрагмент споживчого кошика західних країнах Європи

Франція	Німеччина	Англія
<p><i>Понад 500 найменувань товарів та послуг.</i> Серед іншого до кошика француза входять: вино, відвідування ресторану, перукарні, покупка корму для котів та собак, витрати на таксі та оренду машини. <i>Крім того, є обов'язкові витрати на купівлю:</i> лаків для волосся, гелів для душу, численних косметичних засобів, аж 14 найменувань квітів</p>	<p>Німець, крім основного набору товарів та послуг, може дозволити собі: замовити піцу додому, скористатися фітнес-центром чи солярієм, придбати готові напівфабрикати, домашню випічку.</p>	<p>Понад позицій товарів та послуг. Зокрема, вони додали до мінімального споживчого кошику витрати на: купівлю квитків до театру, відвідування футбольних матчів, абонементи до басейну, інструментів для ремонту будинку. <i>Окремим рядком іде навіть відвідування:</i> ресторанів, пабів.</p>

У західних країнах Європи споживчий кошик України, мабуть, викликав би сміх і сльози одночасно. У Франції склад кошика – показник нормального рівня життя, який щорічно змінюється, споживчий кошик німця наповнюється відповідно до смаків та уподобань жителів Німеччини. При цьому враховуються інтереси різних соціальних груп: великих сімей з дітьми, одиноких матерів, пенсіонерів, дітей. Така ж сама ситуація у Франції [3,с.1].

Прожитковий мінімум — це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних та культурних потреб особи, він використовується для розрахунку мінімального споживчого бюджету.

Цей показник є базовим державним соціальним стандартом, на підставі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти.

Прожитковий мінімум визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну людину, а також окремо для тих, хто належить до основних соціальних та демографічних груп населення, а саме для: дітей віком до 6 років; дітей віком від 6 до 18 років; працездатних осіб; осіб, які втратили працездатність, табл.3.

Таблиця 3

Прожитковий мінімум в Україні за соціальними та демографічними групами з 2018 по 2021 роки (грн)

Період	Загальний показник	Діти до 6 років	Діти від 6 до 18 років	Працездатні особи	Особи, що втратили працездатність
з 01.12.2021 по 31.12.2021	2393	2100	2618	2481	1934
з 01.07.2021 по 30.11.2021	2294	2013	2510	2379	1854
з 01.01.2021 по 30.06.2021	2189	1921	2395	2270	1769
з 01.12.2020 по 31.12.2020	2189	1921	2395	2270	1769
з 01.07.2020 по 30.11.2020	2118	1859	2318	2197	1712
з 01.01.2020 по 30.06.2020	2027	1779	2218	2102	1638
з 01.12.2019 по 31.12.2019	2027	1779	2218	2102	1638
з 01.07.2019 по 30.11.2019	1936	1699	2118	2007	1564
з 01.01.2019 по 30.06.2019	1853	1626	2027	1921	1497
з 01.12.2018 по 31.12.2018	1853	1626	2027	1921	1497
з 01.07.2018 по 30.11.2018	1777	1559	1944	1841	1435
з 01.01.2018 по 30.06.2018	1700	1492	1860	1762	1373

Прожитковий мінімум на одну людину, а також окремо за основними соціальними і демографічними групами населення щорічно затверджується Верховною Радою України та періодично переглядається згідно зі зростанням індексу споживчих цін разом з уточненням показників Державного бюджету України.

Підвищення якості життя виступає критерієм і необхідною умовою людського розвитку. Концепція людського розвитку наголошує на пріоритетності ролі людини, визначаючи, що людина – мета економічного зростання, а не його ресурс. Концепцію людського розвитку було уведено в науковий обіг та у практику державного управління у 1990 році. Доповідь про людський розвиток Програми Розвитку ООН визначила центральну тезу однією фразою: «Реальне багатство народів – люди».

«Індекс якості життя» розроблений компанією «Economist Intelligence Unit», ґрунтується на методології, яка пов'язує підсумки досліджень по суб'єктивній оцінці життя в країнах, з об'єктивними визначниками якості життя в цих країнах. Він охоплює дані по 80 країнам.

У 2020 році, асоціацією незалежних дослідницьких агентств Gallup International, було проведено дослідження. Воно проводилося, зокрема, з 1947 року в 42 країнах світу, зокрема певний час і в Україні. Статистика щодо уявлень про якість життя у 2021р. у світі наведено на рис.2.

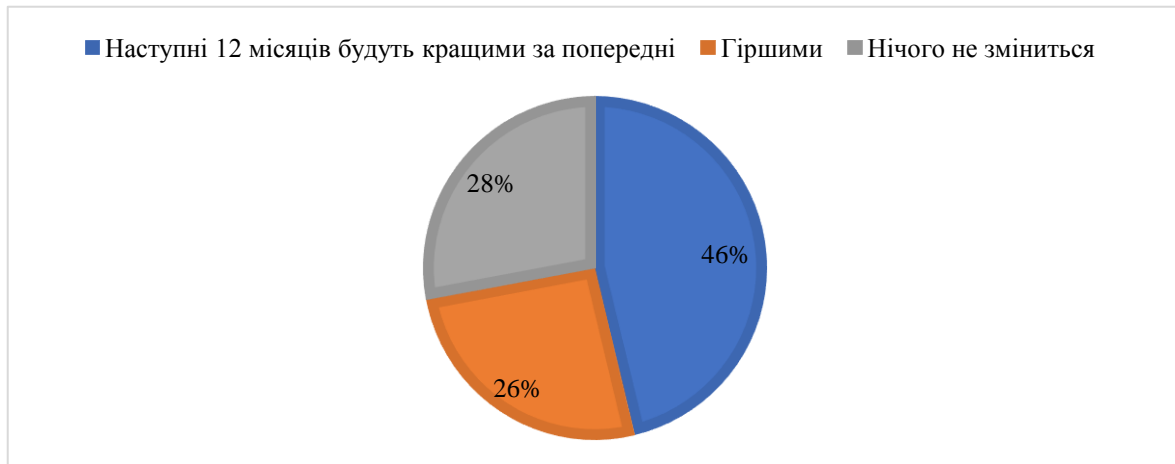

Рис.2. Статистика щодо уявлень про якість життя у 2021р. у світі

Найвищий песимізм у Гонконгу (57% - що стане гірше), тоді як оптимізм найсильніший в Азербайджані (73% - що стане краще). Натомість, 37% українців вважають, що 2021 рік буде кращим, ніж попередній [2, с.1].

Це результати найдовшого у світі глобального опитування, проведеного в 1979 році Gallup International. Охоплюючи понад 40 країн та розмовляючи з понад 38 000 дорослими, результати також показують, що, будучи більш оптимістичним щодо 2021 року, це відчуття не поширюється на думки щодо розвитку світової економіки. Як удар для багатьох підприємств прозвучить те, що споживчі витрати наступного року, ймовірно, будуть невеликими. Приблизно кожен другий українець (46%) вважає, що 2021 рік буде роком економічних труднощів, і лише 26% вважають, що це буде рік економічного процвітання, рис.3. [2, с.1].

Рис.3. Статистика щодо уявлень про економічне становище в Україні на 2021р.

У цілому саме громадяни ЄС рухають цей песимізм; оскільки пандемія в багатьох країнах ЄС не свідчить про те, що вона перебуває під контролем, 63% вважають, що наступний рік буде економічно складним. Україна теж не плекає надію щодо стану економіки, тому 51% вважають, що наступний рік буде роком економічних труднощів [2, с.1].

Однак, незважаючи на економічний песимізм, щастя, очевидно, просвічує крізь нього, рис.4.

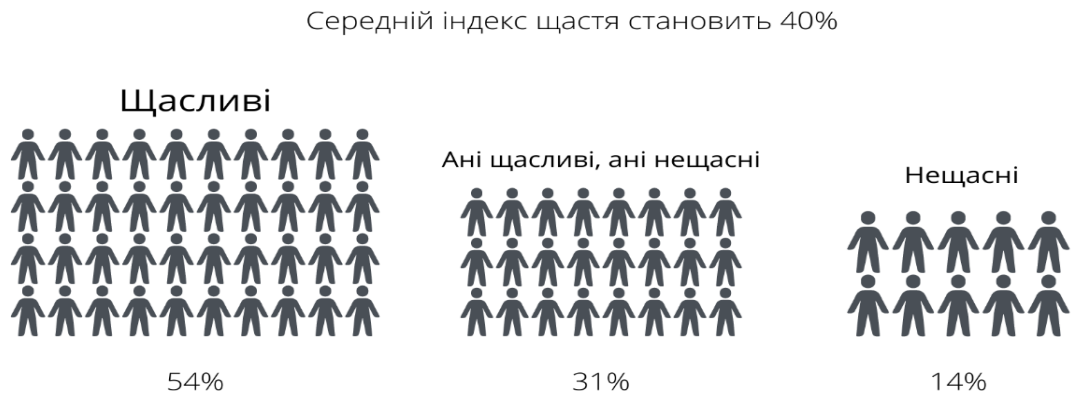

Рис.4. Середній індекс щастя в Україні на 2021 р.

Як можемо побачити з рис.4, середній індекс щастя в Україні становить 40% і він дещо нижчий, ніж у світі в цілому (нижчий так званого «світового індексу щастя»), крім того Україна демонструє різке падіння порівняно з минулим роком: у 2019 - 33%, у 2020 році - 14%. Втім цей індекс все ж вищий, ніж у 2018 році (тоді він був 8%)[2, с.1]. Примітно, що кількість щасливих (49%) все ж більша за кількість нещасливих (35%), кількість щасливих за рік практично не змінилася, падіння індексу щастя відбулося через зростання кількості нещасливих.

У 2021 році Україна посіла 110-е місце в рейтингу щасливості країн – «Всесвітній звіт щастя-2021», рис.5.

Рис.5. Рейтинг щасливості країн – «Всесвітній звіт щастя-2021»

Попри той негатив, який принесла з собою коронавірусна пандемія, Україна піднялася на 13 позицій у «Всесвітньому звіті щастя-2021», порівняно зі звітом 2020 року і на 23 порівняно зі звітом 2019 року. І хоч ситуація із відчуттям щастя, за критеріями дослідників, в Україні істотно покращилася, українці все ще набагато менше почувають себе щасливими, аніж їхні сусіди.

Висновки. Проаналізувавши рівень та якість життя населення України у порівнянні з країнами ЄС за допомогою аналізу заробітної плати, споживчого кошику, прожиткового мінімуму та можливостями населення загалом, можна зробити висновок, що 110 місце в рейтингу щасливості країн у 2021 році не повинен викликати здивування. Можливості українців дуже обмежені, якщо порівнювати їх з можливостями європейських сусідів, зарплата настільки низька, що не може покрити не те що бажання, а повні потреби людей. Для того, щоб максимально використати робочий потенціал людини, держава має зробити її насамперед щасливою. А яким шляхом та якими засобами – питання, відповіді на які для України сьогодні важливо знайти.

Також можна зробити висновок, що для підвищення якості життя населення на державному рівні доцільно вжити таких заходів:

1. Поступово наблизити основні соціальні стандарти та гарантії до прожиткового мінімуму.

2. Законодавчо встановити реальний прожитковий мінімум, удосконалити методика його визначення, а також з необхідністю переходу до міжнародних стандартів в умовах зростаючої глобалізації.

4. Задля подолання бідності створити працездатним верствам населення умови для самостійного розв'язання проблем підвищення власного добробуту, що можливо лише в разі забезпечення продуктивної зайнятості, збалансування попиту і пропозиції на ринку праці, запобігання безробіттю, а також створення умов для розвитку самозайнятості населення та підприємницької ініціативи, поширення вторинної зайнятості працездатного населення.

5. Забезпечити своєчасну виплату заробітної плати та не допускати виникнення заборгованості з її виплати.

7. Запровадити систему медичного страхування, що сприятиме підвищенню якості медичного обслуговування населення.

Список використаних джерел:

1. Індекс якості життя: як змінювалося місце України в рейтингу - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/19/infografika/svit/indeks-yakosti-zhyttya-yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-rejtynhu>

2. Прес-релізи та звіти: Індекс щастя в світі та в Україні - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=993>

3. Вино, корм для тварин та квіти: порівнюємо споживчі кошики в Україні, США та країнах Європи - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.slovoidilo.ua/2020/01/24/infografika/obshhestvo/vino-korm-zhivotnyx-i-czvety-sravnivaem-potrebitelskie-korziny-ukraine-ssha-i-stranax-evropy>

4. Мінімальна зарплата в Європі в 2021 році: де в рейтингу Україна - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smartfin.ua/blog/minimalna-zarplata-v-evropi-v-2021-rotsi>

5. Топ-13 найкращих та топ-25 найгірших країн світу за якістю життя. Рейтинг - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/2020/10/11/53857422/>